

סנהדרין דף סד עמוד א

ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור? אמר רב יהודה ואיתימא רב יונתן: בייא בייא! היינו דאחרביה לביתא וקליא להיכלא, וקטלינהו לצדיקי, ואגלינהו לישראל מארעייהו, ועדיין הוא מרקד בינן. כלום יתביתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא - לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן! - בתר דאביקו ביה. יתבו תלתא יומא בתעניתא, בעו רחמי. - נפל להו פיתקא מרקיעא, דהוה כתיב בה אמת. אמר רבי חנינא: שמע מינה חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת. נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים. אמר להו נביא לישראל: היינו יצרא דעבודה זרה. בהדי דקתפסי ליה - אישתמיט ביניתא מיניה, ואזל קליה בארבע מאה פרסי. אמרו: היכי ניעבד, דילמא משמיא מרחמי עליה? אמר להו נביא: שדיוהו בדודא דאברא, וכסיוה באברא, דשייף קליה. דכתיב ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה. אמרי: הואיל ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה, בעו רחמי, אימסר בידיהו. חבשוהו תלתא יומי, איבעו ביעתא בת יומא לחולה - ולא אשכחו. אמרו: היכי נעביד? ניבעי פלגא - פלגא מרקיעא לא יהבי. כחלינהו לעיניה. אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה.

כליאת יצר עבודה זרה

א. השאלות:

1. מה עושה היצר בקדש הקדשים?
2. מדוע הוצרכו להתענות?
3. מה פשר הפתק?
4. מדוע שירחמו עליו מן השמים?
5. בקשו להרגו ולבסוף רק כלאוהו – מדוע?

ב. סמלים

1. קדש הקדשים	6. צווח
2. שערה	7. פתק והשלכתו
3. ארי	8. 'אמת'
4. אש	9. דוד עופרת
5. 400	

ג. **פענוח הסמלים:** 1. קדש הקדשים, הוא, כמובן, המקום הקדוש ביותר. אם יצר הרע שוכן בו – כנראה שיש לו שייכות לקדושה.

2. שערה היא חלק הגוף חסר הרגישות ביותר. אין בה עצבים. היא גם החלק המתפשט ביותר כלפי חוץ, בהיותה גדולה במהירות. היא מציינת התפשטות כוחות (שמשון), וכינוסה הוא צמצום ומיקוד כוחות (נזיר, אישה נשואה).

3. הארי, הוא אריה מחוסר ה'. מלך החיות, בהיותו הטורף היבשתי הגדול ביותר¹. טמון בו הכוח לקפוץ מא' ועד ר' – כשהשאלה הגדולה היא האם שתי האותיות הנותרות הן שם ה' המנחה אותו, או לא. 'אריה' יש בו שם שמים, ב'ארי' - לא.

(ז) עֲלֵה אַרְיֵה מִסֶּבֶל וּמִשְׁתִּית גִּזְיִם נָסַע יֵצֵא מִמִּקְוֵי לְשׁוֹם אֶרֶץ לְשִׁמָּה עֲרִיךְ תִּצְיֶנָה מֵאֵין יוֹשֵׁב²:

"אמר רב: עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל. עלה אריה - זה נבוכדנצר, דכתיב "עלה אריה מסבכו". במזל אריה - "עד גלות ירושלים בחודש החמישי". והחריב את אריאל - "הוא אריאל קרית חנה דוד". על מנת שיבוא אריה במזל אריה ויבנה אריאל; יבוא אריה - זה הקב"ה³..."

"וביאור זה, כי היה לנבוכדנצר כוח גדול שלכך נקרא אריה שהוא מלך ... והחריב בית המקדש בחודש החמישי שמזלו אריה ... שכוחו גדול ותוקף גדול יש לו והוא כוחו של נבוכדנצר. ובית המקדש נקרא אריאל בשביל הכוח הגדול אשר היה לו ... ולכך אמרו: "אש של מזבח רבוצה כארי". ונקרא אריאל- חתם שם א-ל בסופו, משום כי נבוכדנצר נקרא אריה מפני שכוחו כוח טומאה, והיה יוצא מן הממוצע לכך נקרא **ארי שהוא בהמה טמאה**. אבל בית המקדש כוחו מן השם יתברך כוח קדוש כי לשון 'אלי' כוח קדוש. **וכאשר חטאו ישראל וניטל כוח הקדוש מן בית המקדש שנקרא אריאל, לא היה כאן, רק 'ארי' ונבוכדנצר נקרא 'אריה', שם אריה מלא ושלים.** אבל כאשר היו ישראל בקדושתן ובמעלתן, היה גובר השם שהוא 'אלי' בסוף שם 'ארי' על האריה⁴."

שליטה באריה מבטאת קידוש כל הכוחות לעבודת ה', כולל כוחות רוע וקרירות: "איש חי רב פעלים מקבצאל - שריבה וקיבץ פעלים לתורה" - שאין שום מלחמה כבדה לו שכל כוח אדיר המתחבר עם המניעות היותר נמרצות הוא מנצח, ושכל מה שיש להשתמש בו לטובה הינם שבים תחת ידו להעביר אונו הודו ונצחו, "הוא הכה את שני **אריאל** מואב והוא ירד והכה את **הארי** בתוך הבור ביום השלג, והוא הכה את איש מצרי איש מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבת ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו⁵".

4. אש היא כמובן כוח עם עוצמות להרוס ולהשחית - או לחמם ולבשל.
(ה) וּבָרָא ה' עַל־כָּל־מְלֹחַן הַר־צִיּוֹן וְעַל־מִקְרָאָהּ עֲגוֹן יוֹמָם וְעֶשֶׂן וְנִגְהָ אֵשׁ לְהִכָּה לְיִלְהָ כִּי עַל־כָּל־כְּבוֹד חֲפָה⁶.
(ג) אֵשׁ לְפָנָיו תִּלְךָ וְתִלְהֹט סָבִיב צִרְיֹ⁷:

בעקבות המאורע שלפנינו השתנה אופי האש בבית המקדש השני:

¹ על פי אנציקלופדיה עברית.

² ירמיהו פרק ד.

³ פסד"ר כהנא קטז.

⁴ מהר"ל נצח ישראל פרק נ"ה.

⁵ אדר היקר עמוד קיד.

⁶ ישעיהו פרק ד.

⁷ תהלים פרק צז.

"חמשה דברים נאמרו באש של מערכה: רבוצה **כארי**... רבוצה כארי? והתניא, אמר רבי חנינא סגן הכהנים: אני ראיתיה, ורבוצה ככלב! - לא קשיא; כאן במקדש ראשון, כאן - **במקדש שני**. ובמקדש שני מי הוא? והאמר רב שמואל בר אינאי: מאי דכתיב וארצה בו ואכבד, וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א? אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים. - אמרי: אין, מיהוה הוה, סיועי לא מסייעא⁸". אם כן, אש המזבח עצמה מתוארת גם כאריה, כמוה כיצר העבודה זרה. שמא חד המה?

קשר הדוק קיים בין האריה, האש והנבואה:

(ח) כִּי־מָדִי אֲדַבֵּר אֶזְעָק חֲמֹס וְשָׁד אֶקְרָא כִּי־הִלָּה דְּבַר־ה' לִי לְחַרְפָּה וּלְקֶלֶס כָּל־הַיָּזִם:

(ט) וְאִמַּרְתִּי לֹא־אֶזְכְּרֶנּוּ וְלֹא־אֲדַבֵּר עוֹד בְּשִׁמּוֹ וְהִלָּה בְּלִבִּי כֹאֵשׁ בְּעֶרְתִּי עֶצֶר בְּעֶצְמֹתִי וְנִלְאִיתִי כְּלָקֶל וְלֹא

אוֹכֵל⁹. (ז) כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם־גִּלְגָּל סוּדוֹ אֶל־עַבְדּוֹ הַנְּבִיאִים:

(ח) אֲרִיָּה שָׁאֵג מִי לֹא יִקְרָא ה' אֱלֹהִים דָּבָר מִי לֹא יִנְבֵּא¹⁰:

5. ארבע הוא מספר המבטא התפשטות לכל רוחות השמים:

"ד' רוחות הם מחולקים ומפורדים...¹¹", וממילא 400 הוא ריבוי הפירוד. בהקשר שלנו, זעקתו של היצר התפשטה לכל רוחות השמים¹².

6. צווחה מבטאת צער נורא וחסרון שנולד במציאות. למשל:

"...הנחש שהולך ונגע באילן, והאילן צווח ואמר רשע אל תגע בי, שני אל תביאני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני¹³".

7. 'פתק' הוא זריקה, נפילה. "שקל קלא **פתק** ביה¹⁴".

8. אמת היא מקיפה הכול. מא' עד ת'. השלכתה מבטאת התנגשות ערכים, וויתור על אחד מהם: "א"ר סימון בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקדוש ברוך הוא **נטל אמת והשליכו** לארץ הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה¹⁵".

⁸ יומא דף כא עמוד ב.

⁹ ירמיהו פרק כ.

¹⁰ עמוס פרק ג.

¹¹ דרך חיים למהר"ל על פרקי אבות, ג, ו.

¹² אורך קו המשווה הוא 40000 ק"מ בקירוב.

¹³ פרקי דרבי אליעזר פרק יג.

¹⁴ פסחים סב, ב.

¹⁵ בראשית רבה פרשה ח סימן ה.

9. עופרת מבטאת חסימה – "תכונה המייחדת את העופרת היא שלוח עופרת עבה דיו חוסם כל קרינה מייננת"¹⁶.

ד. מסר כללי

המדרש כולו מבטא צער על חסרון העומד להתרחש. ישנה צווחה, דבר מה שישנו חשש שירוחם מן השמיים, תענית. כדי להבין מה נעלם, נבדוק: מה חסר לנו מאז אותו מאורע? מדובר באנשי כנסת הגדולה.

(ג) וַיִּקְרְאוּ עַל־עַמָּדָם וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת ה' אֱלֹהֵיהֶם רְבִיעִית הַיּוֹם וְרִבְעִית מִתּוֹנָדִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לַה' אֱלֹהֵיהֶם: (ד) וַיִּקְרְאוּ עַל־מַעֲלֵה הַלֵּוִיִּם יֵשׁוּעַ וְבִנְיָמִן קַדְמִיאֵל שִׁבְגֵּיָה בֶּנִי שִׁרְבֵּיָה בֶּנִי כִנְגִי וַיִּזְעַקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אָל־ה' אֱלֹהֵיהֶם¹⁷: הם שייסדו את נוסח התפילה:

"אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות"¹⁸. היה זה גם סוף עידן הנביאים:

"תנו רבנן: משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי - נסתלקה רוח הקודש מישראל"¹⁹.

שיבת ציון מתוארכת בערך לפני 2555 שנה. כעבור 200 שנה נולד אפיקור עליו כתב הרמב"ם:

"מי שלא ידע מציאות הש"י, אבל חשב שהדברים בהתקבץ ובהתפרד כפי המקרה, ושאינן שם מנהיג ולא סדר מציאות, והוא אפיקורוס וסיעתו"²⁰. למעט נבל תיאורטי בתהילים המדמה בליבו כי אין אלוקים, קשה למצוא כופר בתנ"ך.

הכול מוביל לכיוון אחד: "שורש האמונה הוא שורש המרי"²¹. יצר עבודה זרה הוא אותו הכוח הדוחף את האדם אל אלוקיו. במימוש נכון, זו אש המזבח ונבואה. במימוש מוטעה, מגיעים לשריפת ילדים. הניתוח הנורא שגרר צמצום כוח זה, הותיר אותנו ללא נבואה ואף ללא די כוח או רצון להתפלל, ומשום כך הם תקנו לנו נוסח תפילה, כקביים לחיגר. אז גם החל להתפשט הספק בקיומו של ה'.

ה. **מענה לשאלות:** 1. מה עושה היצר בקדש הקדשים? מהוה כוח יסוד לקדושה. מדובר בכוח החזק ביותר באדם, הרצון לפגוש את ה'.

2. מדוע הוצרכו להתענות? תענית עניינה מיעוט כוחות הכרחי, בשל שימוש לא טוב בהם.

"תעניות הצבור, שאנו מחזיקים לזכרון החורבן, יש בהן ג"כ ממין זה. חסרון העבודה הלאומית, שאוכלת הרבה בחיי אומה סדורה, גורם שכוחות מיותרים יקבצו באומה בכללה, והתיקון

¹⁶ ויקיפדיה, ערך עופרת.

¹⁷ נחמיה פרק ט.

¹⁸ ברכות לג, א.

¹⁹ יא, א.

²⁰ מורה הנבוכים חלק ב פרק יג.

²¹ כוזרי א, עח.

המוסרי הנובע מהם הוא להריקם ע"י תענית, שנועדה ג"כ לזכרון, **שהשימוש בכוחות המיותרים לרעה גרם לאבד את אושרנו הכללי**.²²

קבלת התענית היא הבעת נכונות לוותר על כוחות, שכרגע איבדנו שליטה עליהם.

3. מה פשר הפתק? הפתק מבטא נפילה של 'אמת', נכונות מלמעלה לתת לבני האדם את מבוקשם, למרות העלם האמת אשר בו, הרחקת קרבת אלוקים ושאיתתה מבני האדם.

4. מדוע שירחמו עליו מן השמים? מאותה סיבה שבראיהו. הוא הוא האש הנוצרת בלב הנביאים. הכוח המקרב את האדם לאלוקיו, בתפילה ובעבודה, בנבואה ובמעשים טובים.

5. בקשו להרגו ולבסוף רק כלאוהו – מדוע? אם כנים דברינו, הריגתו הייתה ויתור לנצח על חזרת הנבואה ואש המזבח האמתית. עם החזרה לארץ, יש לצפות לשחרורו של הכוח מכלאו – ולחזרת הנבואה. "... אמנם בהיותנו קרובים אל אור האלהי נטועים בארצנו, הי' אור הנבואה ממלא מקום גדול בעולמנו. **וכן אנו מובטחים לעתיד באופן יותר נעלה**, הלח המחיה את הלב והנפש באור דעת ד', והוד כבודן של ישראל העליון הכללי, שהוא מלא זיו וזוהר חיים מלאים טל דשן מאד, הננו רק אז מוכנים לקבל באופן שיהי' בינינו נשמר, בהיותנו קרובים אל בית ד', נטועים על אדמתנו ובטוחים מכל בלבולי רוחות וערבובי דיעות²³" ().

נותר רק לתהות אימתי חל מועד שחרורו של כוח נורא הוד זה²⁴.

ו. ביסוס הדברים בדברי הרב קוק

1. "מקור יצרא דעבודה זרה בקדושה הוא הצמאון לחידוש ידיעה בפליאות חכמה של התגלות אלקית. ומתוך סילוק אור הדעת מתהפך צימאון זה לבחירת אלהים חדשים ...²⁵

2. "... מאז שבטל יצרא דעבודה זרה נסתלק כוח החיים הרענן של יסוד האהבה האלקית מן העולם. כוח האהבה האלקית ככל כוח טבעי בלתי מעובד שבנפש האדם, צריך הוא ללימוד של פיתוח וכשרון עבודה ... ומתוך כשלון כוח המוסרי, שלא היה אפשר לישראל לקבל רוב טובה של החיים הבריאים והטובים ... היה הכרח למעט צביון החיים מיסודו הפראי והטבעי, לבטל יצרא דעבודה זרה, שאמנם היה כגוריא דנורא בבית קדש-הקדשים, הכוח הרענן של האהבה הכללית לאלקות, שעמד על טבעו החזק, ממנו לוקח היסוד לעבודת הקודש, בהעלותו עד מקומו ושרשו ועד תעודתו במציאות החיים הכלליים ...

בשעה שבישראל כבר בטל יצרא דעבודה זרה, "ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך" שפרשוהו חז"ל: בשני יצריך (ברכות כ"ד), לא היה יכול להתקיים במלא מובנו. הבית השני לא היה בנין

²² אגרות הראיה א עמוד עט.

²³ מאורות הראיה – שבועות, ביכורים.

²⁴ על כך נרחיב בלימודנו לעבודה זרה דף י'.

²⁵ ערפלי טוהר עמוד לב.

מלא וקיים - "וארבצה חסר הא", היה חסר שכינה ורוח הקודש, האש של מעלה לא היתה פועלת פעולתה בפועל לא היתה "רבוצה כארי" ו"מהוה הוה, סיועי לא מסייעי"²⁶.

3. "יסנוני היסודות הוצרכו להאריך עידן ועדנים עד שיתגרש כוח המדמה משליטה רחבה בגבול ישראל ויצרא דעבודה זרה נעצר ב"דודא דאברא" ו"נכיס יצרא", ולעומת זה אין עוד נביא אתנו, ולהבת אהבת האומה והארץ איננה מורגשת עוד באותו הטעם העמוק של ימי הטובה²⁷.

4. "השכלול הלימודי הבא בסילוק רוח הקודש הוא צעד לנסיגה לאחור, אף על פי שיש בו כמה מעלות טובות, וזהו יסוד הבית השני שהיה מסולק שכינה ורוח הקודש וממולא באור תורה וחכמה"²⁸.

5. "יצרא דעבודה זרה נפסק אבל לא נוצח לגמרי, רק קולו נאטם ב"דודא דאברא", אבל במחשכים עוד הוסיף לחיות ולהשפיע. הוא היה צריך עוד להתקיים עד שיהיה מנוצח מכח האומה, וההזרמה הרוחנית הגדולה והמאירה תשוב להעביר את כל חשכו בהכללה כבירה אשר תכלול את כל האומץ שנמצא בטבעו הפראי של יצרא דעבודה זרה"²⁹.

6. "ומאז אשר לא יכול העולם הישראלי לעמוד בקשר המלחמה המעודדת את החיים ויצרא דעבודה זרה הוכרח להתכנס "בדודא דאברא דשאיב קליה" ... ליאות רוחנית מלפפת היא את היקום והמהלך הולך בתכונה תרדמית. חולמים מדממים הם כל עסקני העולם ואין בה לא מגבורת הטוב ולא מתגבורת הרע, אבל המטרה היא מכוונה: יצרא דעבודה זרה הולך ונעקר, ומהלך עקורו האטי נוטל חלקים מהדר החיים ... אבל בתוכיות הנשמה הצד החיובי מתיישב על משואותיה של הופעת השלילה, וכאשר רוח הטומאה יתם, והצורך של המלחמה השלילית ישבת לגמרי, אז יראה ההוד וההדר של גבורת החיים אשר באוצר הקודש החיובי. ולעת אשר לא יוכל העולם נשוא את התרדמה הזחלנית, באה מהומת מלחמה ... ואחרית מלחמה זו היא הבאת השלום המוחלט שאין עמו צורך ליצרא דעבודה זרה גם לשם תגבורת החיים, כי יוכשרו הכל לקבל את עז החיים בטהרתן החיובית ... ונאזרי גבורה הננו עומדים לקבל את ברכת ד' עלינו ועל כל היקום, על כל העולמים, כל הנשמות, כל המעשים וכל העמים, על כל ההגיונות וכל המון הרצונות והרעיונות בכל מקום שהם מאירים וחיים"³⁰.

7. רבון כל העולמים, גלוי וידוע לפניך, בזמן שבית המקדש היה קיים, אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבים ממנו אלא חלבו ודמו, וכו'.

²⁶ אדר היקר, עמודים ל-לא.

²⁷ אורות עמוד לו.

²⁸ אגרות א עמוד שד.

²⁹ מאמרי ראי"ה עמוד 5.

³⁰ אגרות ג עמוד נב.

"בחלב שהוא ממותרות שבגוף, יש כפרה כנגד החטא שבא על ידי שטף המותרות. בדם, שהוא יסוד הקיום של הגוף, יש כפרה כנגד חלק הנטיה לאיסור שנכנס גם במה שהוא כדי צורך הקיום, שהוא ראוי שיוקח על דרך המותר".

אולם, הבדל משמעותי קיים בין תהליך הכפרה במקדש, לזמן גלות המאופיין בתענית. בעוד שבמקדש הנפש נפרדת מחלקיה הרעים בלבד, הרי שבזמן גלות הטוב והרע מעורבבים כל כך בנפש, עד שצורת העבודה המטהרת – תענית – פוגעת בעל כרחיה גם בחלקיו החיוביים של האדם. במצב עגום זה, נישאת לה תפילת האדם מעל מרחבי הזמן, להתחבר לאותו עידן אידיאלי בו הטהרה איננה כרוכה בחולשת הנפש:

"אמנם בזמן השלמות, שבית המקדש היה קים הייתה כפרת הקרבנות מכוונת רק אל כוח הרע, והקרבת הכניע את כוח הרע ולא פעל כלל לגרעון על כחות הטוב של הגוף והנפש. אבל עכשיו כשם שלאומה בכללה, בעונינו, הגלות היא כור ברזל לצרף סיגים, ויחד עם כחות הרע שהיא מחלישה היא עושה שמות גם כן בכוחות הטוב, כן גם היחיד בהיותו צריך לתקן כחות הרע על ידי תענית מתמעטים גם כחות הטוב בחלישות הגוף והנפש. על זה תחול התפלה, שיהיה כאילו הוקרב על גבי המזבח ותרצני, לבער רק את הרע ולחזק את כחות הטוב"³¹.

8. "באחרית הימים שצמיחת מהלך שיבת אור הנבואה תתחיל להופיע ... עד אשר ... ככוכבים מלאי טל וחיים יצאו הניצוצות של התחלת אור הנבואה מנרתיקם"³².

9. "... יצא דעבודה זרה שישבו לפני גילוי אור חדש דמשיח ויתהפך לקדושה כראוי בשובו כגוריא דנורא לבית קדשי קדשים, להתאחד בקדושה וטהרה העליונה, חדשים לבקרים רבה אמונתך"³³.

³¹ עולת ראייה א עמוד רצג.

³² אורות עמוד קכא.

³³ ערפילי טוהר עמוד לב.